

РОЗДІЛ 1. СОЦІАЛЬНИЙ ПОТЕНЦІАЛ МЕДІА ТА КОМУНІКАЦІЇ У ПОВОЄННИХ РЕАЛІЯХ

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-573-0-1>

НАЦІОНАЛЬНА ІДЕЯ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ МЕДІА: РОЛЬ ЖУРНАЛІСТИКИ В ЗЦІЛЕННІ СУСПІЛЬСТВА

Гудзь А. В.

ВСТУП

У сучасному світі, де інформація стала ключовим ресурсом, а медіа – потужним інструментом впливу, національна ідея набуває нового значення як основа єдності та самосвідомості народу. Для України, яка переживає складні історичні випробування – від боротьби за незалежність до протистояння у повномасштабній війні, – національна ідея є не лише філософським концептом, а й практичним дороговказом, що об'єднує суспільство. Вона формується на перетині історичної пам'яті, духовних цінностей і сучасних викликів, відображаючи прагнення українців до свободи, справедливості та безпеки. У цьому контексті журналістика виступає не просто ретранслятором подій, а й активним учасником конструювання національної ідентичності, що сприяє згуртуванню нації та зціленню її травм.

Українська національна ідея, коріння якої сягають козацької боротьби, визвольних рухів і сучасного героїзму, є багатограним феноменом, що поєднує патріотизм, емпатію та готовність до жертвності. У часи криз, таких як Революція Гідності чи війна, що триває з 2014 року, ця ідея стає стрижнем, який допомагає українцям не лише вистояти, а й зберегти віру в майбутнє. Журналістика, зі свого боку, відіграє ключову роль у вербалізації цієї ідеї, надаючи їй конкретних образів через історії героїв, волонтерів, цивільних, які протистоять викликам. Репортажі з фронту, розслідування воєнних злочинів чи проєкти, що документують втрати, не лише інформують, а й формують колективну пам'ять, сприяючи психологічному відновленню суспільства.

Цифрова ера принесла журналістиці як нові можливості, так і серйозні виклики. Соціальні мережі, алгоритми персоналізації контенту та поширення дезінформації ускладнюють формування об'єктивного інформаційного простору. Водночас цифрові платформи дозволяють медіа охоплювати глобальну аудиторію, протидіяти пропаганді та

створювати інтерактивні наративи, що резонують із цінностями нації. В умовах інформаційної війни українська журналістика має залишатися голосом правди, уникаючи поляризації та зберігаючи етичні стандарти. Саме через діалог, емпатію та правдиве висвітлення подій медіа можуть зміцнити національну ідею, сприяючи переходу України до інформаційного суспільства, де інтелектуальна зрілість і духовні цінності стануть основою розвитку.

Стаття має на меті дослідити феномен української національної ідеї, аналізує її історичні та сучасні виміри, а також розглядає роль журналістики у формуванні суспільної свідомості. Особлива увага приділяється тому, як медіа, попри виклики цифровізації, можуть стати каталізатором єдності, порозуміння та зміцнення, допомагаючи українцям реалізувати їхній цивілізаційний проєкт у складних умовах сьогодення.

1. Національна ідея: феномен української національної ідеї

Німецький філософ Йоганн Фіхте зазначав: нація – основа самостійного розвитку держави¹. Український історик Андрій Коваль стверджував: нація – це народ, свідомий своєї історичної місії. Що керує Українською нацією? Який базис визначає українців як націю?

Поняття «українська ідея» одним із перших запропонував Пантелеймон Куліш. Він вкладав у нього усвідомлення, розуміння людиною належності до свого народу, його культури і віри. Пізніше цей термін використовували М. Драгоманов, С. Рудницький, інші українські мислителі, але вже у значно ширшому розумінні².

На теоретичному рівні пошук національної ідеї – це пошук «того стрижня, навколо якого була б сконцентрована вся гама національних домінант – національні інтереси, державність, патріотизм, демократія, справедливість, віротерпимість тощо»³.

Колись німецьку національну ідею сформувало бажання довести всьому світу свою силу, безпринципність та завзятість, Сполучені Штати завжди об'єднував шалений патріотизм та ділова спрямованість, поляк впевнений, що він все може, тому винахідливий та наполегливий...

¹ Калінін Ю. А., Харковченко Е. А. Релігієзнавство : підручник. Київ : Наукова думка, 2000. 352 с.

² Медвідь Ф. Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 54–59.

³ Волошина Н. А. Співвідношення понять «національна ідея» та «патріотизм суспільства». *Гілея : науковий вісник*. 2009. Вип. 23. С. 235. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Gileya/2009_23/Gileya23/F10.pdf (дата звернення: 22.04.2025).

Як правило, на законодавчому рівні саме в преамбулі Конституції (як акту установчої влади народу) визначено пріоритетні цілі нації, які можна вважати національною ідеєю. Наприклад, у преамбулі Конституції США 1787 року визначено пріоритетні цілі нації, а саме: згуртованість нації, зміцнення зв'язку між штатами і федеральним урядом, захист проти вторгнення, процвітання нації, гарантування справедливості й миру, захист свобод нині й у майбутньому.

Українська національна ідея має також нормативний характер, її цілі чітко окреслені у статті першій Конституції України, де зазначено: «Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава». Також регламентційно закріплена ідея національної єдності і в Преамбулі, де закріплено «незворотність європейського та євроатлантичного курсу України». Саме в преамбулі Конституції України ідеться про уявлення українського народу щодо найдосконалішої моделі свого національно-державного устрою. Саме дбаючи про забезпечення прав та свобод людини та гідних умов її життя, піклуючись про зміцнення громадянської злагоди на землі України та підтверджуючи європейську ідентичність Українського народу і незворотність європейського та євроатлантичного курсу України, прагнучи розвивати і зміцнювати нашу державу. Здається, побудова України як суверенної та незалежної, демократичної, соціальної, правової держави визначає зміст національної ідеї (новий стратегічний курс держави, нова ідеологія розвитку суспільства). Побудова такої держави є метою сучасного українського суспільства.

Можливо, національна ідея українців полягає у здатності повністю осягти й підкорити стихії? Як це було у 2021 році на Параді до Дня Незалежності України, коли по Хрещатику на рівні йшли бронетехніка й стрій жінок-військових, одночасно у просторах Одеси пройшли військово-морські велетні, у повітрі військові льотчики, з яких Герої України (посмертно) В'ячеслав Радіонов та Андрій Люташин загинули у 2022 році в боях на Київщині, утворили синьо-жовтий прапор. І вогонь, який оселився у серцях відчайдухів після команди «Вогонь», червоний присмак якої відчуває кожен українець. Усе це об'єднала синергія – боротьби та розуміння дітей – майбутніх носіїв ідеї, коли маленька дівчинка підбігла до військових, що стояли на чолі колони військ та віддала їм квіти.

Можливо, національна ідея українців полягає в паритеті регламенту і свободи, щирих демократичних викликах на Майдані та бажанні справедливості? Ідея свободи, тотальної відсутності обмежуючих факторів та впливу – основна спрямлена сила українців. Енергія нації скерована на боротьбу, тотальний опір заради свободи особистості,

родини, нації. І опір йде як боротьба за майбутнє. Історична тяглість у бажанні бути незалежними примножує героїчні подвиги сучасників, перегукується з гідними вчинками попередників й мотивує наступні покоління не схибити.

Нами керує непереможний дух козацтва і свідомий дух авантюризму й боротьби повстанців. Історична тяглість, насичена та терниста, дозволяє говорити про поєднання сили пращурів та виклики сьогодення, які трансформуються в дороговказ нації, її скерованість та шлях суспільства.

Емоційна зрілість нації та інтелектуальна вірність – те, що об'єднує українців. Схилені голови під час хвилини мовчання та одночасне горде підняття і впевненість на перших нотах державного гімну. Нас об'єднує патріотизм й шалена емпатія, якої не бачив світ на світі, де в'ється українська душа та примарне щастя.

Емпатія, шалена підтримка одне одного у складних умовах обстановки у сформованій шаленій синергії, у подальшому трансформується в емоційний інтелект нації.

Важливість об'єднатися не проти когось, а заради – ідеї Богдана Хмельницького, постулатів Тараса Шевченка в Кирило-Мефодіївському братстві чи майбутнього шедевра мистецтва, який просто зараз за партою пише школяр. Йти за образом героя, слідувати його принципам – споконвічна основа українського духу. Пролонгована ідея вірності патріотизму та свободі – провідна ідея життя, творчості, скерованості багатьох історичних та міжкультурних діячів України. Виснажлива, результативна, героїчна боротьба українців закарбована в нашій історії та націлена на виховання національної свідомості в душі жертвовності та боротьби за самостійність.

Безумовно, національна ідея українців – це наш стрижень. А стрижень нашої нації – це відповідь на два питання: заради чого варто жити та заради чого ми ладні віддати життя. Відповідь, як диявол, криється в деталях. Глобальна мета нації – набуття та збереження безпеки, як базової потреби піраміди Маслоу та примітивного бажання кожного члену соціуму жити та творити вільно. Безпека у країні – пріоритетний виклик сьогодення українській ідеї, нації, духовності. Наша країна, яка починається з окремої маленької родини, прагне бути в безпеці. Маленька родина, яка утворює соціум однодумців, також прагне безпеки. Однодумці, які лишаються пліч-о-пліч у найважчі хвилини боротьби та продовжують тяжіти до змін, прагнуть свободи та честі. Наша національна ідея – готовність йти до кінця заради безпеки маленької України – родини. Наша сила у готовності свідомо йти на

ризик та бути впевненими у правильності вибору. Наша сила в єдності та безпринципності.

Біблія також звертається до питань патріотизму та захисту держави. У Святому Письмі зазначається: «...ніхто неспроможен любити більше, ніж тоді, коли він за своїх друзів своє життя віддає...». Ми чули ці слова у березні 2023 року під час прощання з Дмитром Коцюбайлом... Ми чуємо ці слова на багатьох церемоніях прощання і сьогодні. Можливо, наша ідея – жертовність та готовність свідомо йти на ризик заради захисту найближчих?

Це те, що керує нами, коли ми приймаємо виклик, прецедентне рішення чи черговий удар. Наш національний базис криється в ідеї, самостійній, гордій, безапеляційній. Наше вміння згуртуватися в моменті та не дозволити нікому забрати найцінніше вражає.

Доволі практично та гідно на філософські запитання дають відповіді героїчні військові полку “Азов”, які стояли до останнього, відважні медики, які щодня на межі сил досконало виконують свій обов’язок, пожежники, які всупереч прецедентам обстрілів ворога та загибелі колег продовжують рятувати людей... Геройзм та здатність стояти до останнього заради ідей та духовних надбань – споконвічна ідея, яка вирізняє український народ.

Можливо, національна ідея українців полягає в обіймах військового, який вперше за тривалий час у відпустці, обіймах речей, які передали родині загиблого чи надія на повернення додому зниклого безвісти? Можливо, українська ідея – в очах дитини перед від’їздом евакуаційним рейсом, погляді пожежника на зруйнований дім чи надії полоненого побачити рідну землю після натягнутої на очі пов’язки? Можливо, наша ідея – у відлунні українських вертольотів, які евакуюють важкопоранених, гуді ворожих ракетноносіїв чи надії на відновлення міжнародних рейсів? Можливо, нас об’єднує смак першого яблука зільненого з полону, гіркота після побачених фото катівень чи надії на теплий чай у рідному Сімферополі? Можливо, наша сила у страху перед виходом з підвалу після нетривалого затишшя, впевненість у тих, хто підставить плече й не підставить по життю?

Можливо, ми сильні у вірі в майбутнє? У бажанні відкласти життя на потім, відтермінувати щасливі моменти, закрити гештальти сьогодення? Ми постійно говоримо про майбутнє, часто згадуємо минуле і так рідко живемо в моменті. Ми шоковані, коли бачимо, як закордоном люди вміють відпочивати та розслабитися незалежно від обставин. Можливо, велике випробування війною стало символом жити в моменті...? Можливо, жити тут і зараз стало нашою ключовою ідеєю?

Можливо, національна ідея України – у вірі, надії, любові – тій великохристиянській, покірній, смиренній? Наша ідея – у справедливому бажанні віри, рівності релігій та самоідентифікації.

Можливо, ідея нашої нації мала б і полягає в тому, що ми чітко розуміємо, що є добро, а що зло. Наша ідея – це здатність об'єднатись в часи навали, але при тому порушувати правила дорожнього руху, блокуючи громадський транспорт. Ми можемо бити ворога палицями і сміятись смерті в обличчя, але будемо смітити у власному подвір'ї. Ми можемо віддати життя, підірвавши із собою міст, і при тому звинувачувати депутатів в поганому житті. Наша ідея – у крайнощах, тому ми такі сильні, непереможні й, водночас, дивакуваті. Ми дивуємо світ своєю впевненістю дій та рішучістю.

Наша національна ідея реалізується через сповідування духовних цінностей, які історичним чи набутим шляхом імплементовані у свідомість українців.

Для українського суспільства однією з домінантних цінностей є доброта. Про це свідчать результати досліджень та опитувань⁴. На високому рівні залишився конформізм, також значними є цінності безпеки та традиційності. Перелічені цінності також об'єднані в біполярні осі: відкритість до змін (самостійність, стимуляція) є протилежною консерватизму (безпека, конформність, традиційність).

Наша опалена, але не спалена випробуваннями національна ідея – наріжний камінь вчорашнього, сьогодення і майбутнього. Наша впевненість у завтра та непереможність поглядів й віри – духовна основа життєдіяльності Української нації.

Наша національна ідея виходить із ключових ідей емпатійного суспільства, об'єданого емоційним інтелектом.

П. Саловей і Дж. Майер визначають емоційний інтелект як форму соціального інтелекту, що включає здатність відображати власні і чужі емоції і почуття, розрізняти їх і використовувати цю інформацію для регуляції людського мислення та дій. Автори описують емоційний інтелект як здатність відображати почуття та емоції (свої та інших людей), розрізняти їх та використовувати для ефективного орієнтування власної поведінки та мислення⁵.

⁴ Ротовський А., Штепа Ю. Українська національна ідея: від плачу до конструктивного діалогу. Навіщо потрібна загальнонаціональна ідея України? *Свободная трибуна*. 2019. URL: <http://prschool.kiev.ua/ru/svobodnaya-tribuna/lists/279> (дата звернення: 22.04.2025).

⁵ Mayer J. D., Salovey P. The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 1993. Vol. 17, № 4. P. 433–442.

Емоційний інтелект української нації – це здатність відчувати трагедію незнайомої людини та відправити першу необхідну допомогу постраждалим. Наш інтелект нації підкріплений шаленим альтруїзмом та вірою.

Дослідники зазначають, зокрема, що національна ідея стане об'єднуючою і творчою, якщо буде: по-перше, транснаціональною, транс-соціальною і транстериторіальною, тобто однаково привабливою для абсолютної більшості населення країни, незважаючи на національність, соціальний статус та місце проживання; по-друге, базуватись на системі національних цінностей і пріоритетів, історичному досвіді перемог та звершень, а не поразок і національного приниження; по-третє, відповідати духовним і матеріальним інтересам сучасного суспільства⁶.

Реалізація української національної ідеї та цивілізаційного проєкту передбачає адаптацію західної модернізації до власної національної культури та потреб суспільного розвитку в умовах переходу людства від індустріальної (матеріальної) до інформаційної (духовної) цивілізації. Її мета – перейти до духовної цивілізації, інформаційного суспільства, економіка якого ґрунтується на комплексній автоматизації та комп'ютеризації (інформатизації) виробництва, де основним багатством суспільства стає інформація, а провідною соціальною групою в суспільстві стане інтелігенція.

Ментальна складова залишається одним із пріоритетів при побудові інтелектуально зрілого суспільства. Саме наш український менталітет – так звана специфіка світосприйняття та світотлумачення, властива конкретному народові, вирізняє нас. Сьогодні в нашій ментальності переважає свідоме бажання перемоги і бажання, щоб такого ніколи не повторювалося.

Весь досвід української самочинності на шляху до свободи вказує на те, що ми кожна спроба емансипації, кожен наш подальший крок – у самоокресленні, у бажанні сформувати виразну й окрему ідентичність.

Важливу роль у становленні української ментальності зіграла також церква. Історично народний світогляд українців має три основні шари: демонологічний, міфологічний і християнський. Християнська релігія, яка прийшла на українські землі в кінці 10 століття, абсолютизувала дохристиянську ієрархічність, намагаючись якщо не зруйнувати стару світоглядну систему, то максимально пристосувати її до своїх потреб. Результатом такого протиборства ідей став релігійний дуалізм

⁶ Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність, патріотизм, цінності (17–18 серпня 2022). Київ : Rating Group, 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_c_nno_st_17_serpnya_2022.html (дата звернення: 22.04.2025).

(двовір'я), елементи якого донині збереглися у народних звичаях і обрядах. Із впровадженням християнства у віруваннях і повір'ях посилюється елемент надприродного. Разом з тим, фантастичне і надприродне, яке не пов'язувалося з офіційною релігією, витіснялося у сферу фольклорної традиції⁷.

Водночас, акцентуація на інтелектуальних здібностях нації, бажання залученості на міжнародному рівні у сферах освіти і науки допомагає об'єднатися та тримати курс на побудову емоційно стабільне, інтелектуально розвинене суспільство, виховане на історичних традиціях самобутньої української нації.

2. Цифрові виклики та можливості для журналістики

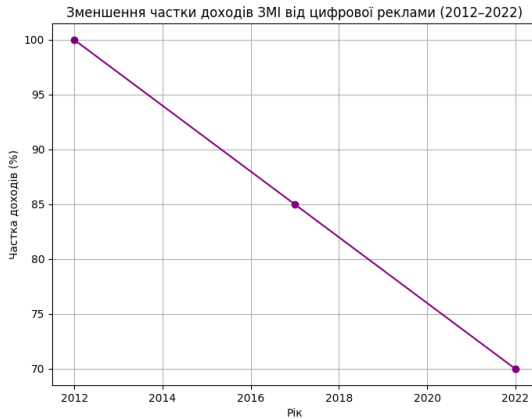
Українська журналістика відображає ключові аспекти національної ідеї – свободу, боротьбу за справедливість, патріотизм і емпатію. У кризові моменти, як-от під час Революції Гідності чи повномасштабного вторгнення 2022 року, журналісти стали голосом нації, документуючи героїзм, трагедії та єдність українців. Репортажі з фронту, історії волонтерів, розповіді про втрати й перемоги допомогли сформулювати наратив стійкості та непереможності. Наприклад, репортажі про захисників Маріуполя чи евакуацію цивільних із зон бойових дій не лише інформували світ, а й зміцнювали внутрішню віру українців у власну силу.

Цифрові платформи, такі як Google і Meta, домінують у розподілі рекламних доходів, що призводить до фінансової кризи традиційних ЗМІ. Згідно з Reuters Institute (2022), частка доходів від цифрової реклами, що припадає на медіа, зменшилася на 30% за останні десять років. Це змушує редакції скорочувати штат або вдаватися до клікбейту, що знижує якість журналістики⁸.

Журналістика вербалізує національну ідею, надаючи їй конкретних образів і слів. Через історії окремих людей – військових, медиків, дітей, які втратили дім, – вона робить абстрактні поняття свободи й жертвовності зрозумілими та близькими. Такі матеріали, як репортажі Суспільного про життя в окупації чи розслідування "Слідства.Інфо" про воєнні злочини, стають частиною національного наративу, що об'єднує та надихає.

⁷ Степико М. Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). Київ : Товариство «Знання», 1998. 251 с.

⁸ Бойко О. В. Дезінформація як інструмент гібридної війни: аналіз російських наративів. *Вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія.* 2022. Вип. 2. С. 45–52. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28395> (дата звернення: 22.04.2025).

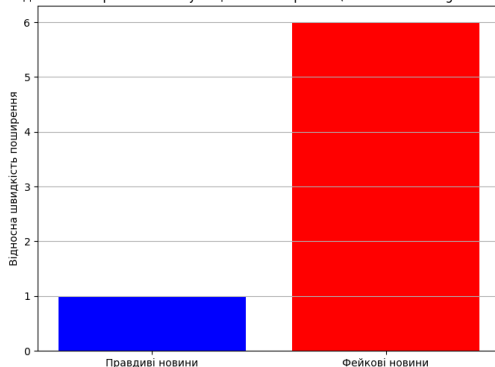
Графік 3. Зменшення доходів від цифрової реклами для ЗМІ

Війна завдала українському суспільству глибоких психологічних і соціальних травм. Журналістика сприяє зціленню, надаючи простір для осмислення болю, втрат і надії. Проєкти, як-от "Я не забуду" від "Української правди", де публікуються історії загиблих героїв, дозволяють суспільству вшанувати пам'ять і пережити горе спільно. Такі ініціативи допомагають трансформувати індивідуальну травму в колективну пам'ять, що є основою для зцілення⁹.

Поширення дезінформації є одним із найсерйозніших викликів цифрової ери. Соціальні мережі, такі як X, TikTok і Facebook, дозволяють швидко поширювати контент, часто без належної перевірки. Дослідження Массачусетського технологічного інституту (Vosoughi et al., 2018) показало, що фейкові новини поширюються в середньому в шість разів швидше, ніж правдиві, через їх емоційну привабливість. Це підриває довіру до медіа та ускладнює формування об'єктивного інформаційного простору.

⁹ Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359, Iss. 6380. P. 1146–1151.

Швидкість поширення новин у соціальних мережах (на основі Vosoughi et al., 2018)

Графік 1. Швидкість поширення правдивих і фейкових новин у соціальних мережах

Журналістика також сприяє діалогу між різними групами суспільства. Наприклад, матеріали про реінтеграцію ветеранів чи підтримку внутрішньо переміщених осіб, які публікують "Радіо Свобода" чи "Грати", допомагають долати стигму та будувати емпатію. Через висвітлення історій успіху – відбудови зруйнованих громад, волонтерських ініціатив – журналістика вселяє надію та мотивує до дії¹⁰.

У контексті глобальних трансформацій інформаційного суспільства медіа виступають ключовим агентом конструювання національної ідеї, яка є синтезом історичних, культурних та соціальних цінностей нації. Національна ідея, як концептуальний стрижень ідентичності, формується через дискурсивні практики, де журналістика відіграє роль медіатора між індивідуальним і колективним досвідом. В українських реаліях, позначених війною, дезінформацією та цифровізацією, медіа стають не лише ретрансляторами подій, а й активними учасниками соціокультурного діалогу, що сприяє згуртуванню суспільства та його психологічному відновленню¹¹.

З соціокультурної перспективи, медіа конструюють національну ідею через наративи, що апелюють до історичної пам'яті, героїзму та

¹⁰ Americans and social media: An increasingly entrenched divide. Washington : Pew Research Center, 2020. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2024/01/31/americans-social-media-use/> (дата звернення: 22.04.2025).

¹¹ Digital News Report 2022. Oxford : Reuters Institute for the Study of Journalism, 2022. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022> (дата звернення: 22.04.2025).

емпатії. Теоретична модель Андерсона про «уявлені спільноти» підкреслює, що нація формується через спільні медійні образи та історії. В Україні репортажі про захисників, волонтерів чи відбудову громад, як-от у проєктах «Суспільного» чи «Української правди», створюють наративи стійкості, що резонують із цінностями свободи та жертвності. Ці наративи зміцнюють емоційний інтелект нації, визначений Майєром і Саловей як здатність регулювати поведінку через усвідомлення емоцій.

Інформаційний вимір підкреслює виклики цифрової ери, де дезінформація та алгоритмічні упередження ускладнюють формування об'єктивного дискурсу. Дослідження Vosoughi et al. (2018) вказує на швидше поширення фейкових новин, що загрожує довірі до медіа. Проте цифрові інструменти, як-от OSINT-аналітика Bellingcat, дозволяють журналістам протидіяти пропаганді, зміцнюючи національну ідею через правду. Етична журналістика, що уникає поляризації, сприяє діалогу та зціленню, формуючи інтелектуально зріле суспільство, готове до реалізації національної ідеї в умовах інформаційної цивілізації.

Українська журналістика стикається з викликами, що впливають на її здатність ефективно вербалізувати національну ідею. Поширення дезінформації, пропаганди та маніпуляцій вимагає від журналістів високого рівня етики та професійності. У той же час тиск війни, цензура чи самоцензура можуть обмежувати свободу слова. Проте саме в таких умовах журналістика має залишатися голосом правди, що зміцнює довіру суспільства до національної ідеї.

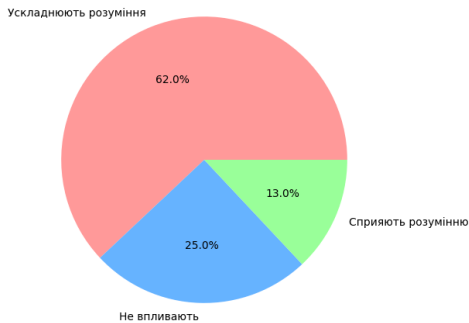
Журналісти також несуть відповідальність за уникнення поляризації суспільства. Наприклад, надмірне акцентування на трагедіях без висвітлення позитивних змін може посилювати відчуття безнадії. Натомість збалансований підхід, який поєднує правду про війну з історіями стійкості, сприяє формуванню здорового наративу¹².

Алгоритми соціальних платформ, які персоналізують контент, сприяють формуванню інформаційних бульбашок, обмежуючи доступ користувачів до різноманітних точок зору. Дослідження Pew Research Center (2020) показало, що 62% американців вважають, що соціальні мережі ускладнюють розуміння протилежних поглядів. Це посилює поляризацію суспільства та знижує роль журналістики як посередника в діалозі¹³.

¹² Open-source intelligence and fact-checking in journalism. Bellingcat. 2023. URL: <https://www.bellingcat.com> (дата звернення: 22.04.2025).

¹³ Countering disinformation in digital media. Київ : StopFake, 2023. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 22.04.2025).

Вплив соціальних мереж на сприйняття протилежних поглядів

Графік 2. Вплив соціальних мереж на сприйняття протилежних поглядів

Журналістика не лише відображає сучасність, а й формує бачення майбутнього. Через аналітичні матеріали, документальні проекти та публічні дискусії вона допомагає суспільству осмислити, якою має бути Україна після війни. Видання, як-от «Тексти» чи «Заборона», активно досліджують теми відновлення, європейської інтеграції та модернізації, пропонуючи ідеї для реалізації національної ідеї в інформаційному суспільстві.

Крім того, журналістика відіграє роль у вихованні молодого покоління. Освітні проекти, як-от медіаграмотність від «Детектора медіа», допомагають формувати критичне мислення та свідоме ставлення до національної ідентичності. Це сприяє зміцненню інтелектуальної зрілості нації, що є ключовим для переходу до духовної цивілізації.

ВИСНОВКИ

Українська національна ідея являє собою багатогранне явище, яке відображає історичну свідомість і духовні цінності народу, а також слугує потужним засобом об'єднання суспільства, особливо в умовах сучасних викликів. Вона формується завдяки поєднанню патріотизму, прагненню до свободи, емпатії та готовності до жертвенності, що глибоко вкорінені в українській культурі. Стаття підкреслює, що національна ідея українців – це не застигла концепція, а живий процес, який набуває нових форм і значень в умовах інформаційної війни, цифровізації та суспільних змін. У цьому контексті журналістика

відіграє провідну роль, діючи не лише як посередник між подіями і суспільством, але й як активний учасник у формуванні національної свідомості та зціленні суспільних травм.

Національна ідея має підґрунтя у цінностях свободи, справедливості, єдності та безпеки, відображених у Конституції України і в історичних прагненнях народу. Ці цінності, від козацької боротьби за незалежність до сучасного опору агресії, формують унікальний менталітет, що поєднує героїзм із емпатією та інтелектуальною зрілістю. Емоційний інтелект нації проявляється в здатності українців об'єднуватися під час криз, підтримувати одне одного і зберігати віру в краще майбутнє – це основа для реалізації національної ідеї. Вона не тільки транснаціональна, але й орієнтована на універсальні духовні та матеріальні інтереси, що робить її привабливою для різних соціальних груп.

Журналістика виступає каталізатором діалогу, допомагаючи вербалізувати національну ідею через конкретні образи і наративи. У критичні моменти, такі як Революція Гідності чи повномасштабне вторгнення 2022 року, українські медіа стали голосом нації, фіксуючи героїзм, трагедії та історії стійкості. Репортажі про захисників, волонтерів чи цивільних в умовах війни не лише інформують світ, але й зміцнюють внутрішню єдність українців, сприяючи формуванню колективної пам'яті. Проекти такі як «Я не забуду» від «Української правди» чи розслідування «Слідства.Інфо» допомагають суспільству усвідомити втрати, вшанувати героїв та перетворити індивідуальний болочий досвід на спільний шлях до зцілення. Таким чином, журналістика не просто відображає реальність, але й створює простір для порозуміння, емпатії та надії.

Цифровий світ пропонує як виклики, так і можливості для журналістики. Дезінформація, алгоритмічні бульбашки та економічний тиск ускладнюють діяльність медіа, підриваючи довіру суспільства та обмежуючи ресурси журналістів. Однак цифрові технології відкривають нові горизонти для інновацій, надаючи можливість охоплювати глобальну аудиторію, створювати інтерактивний контент та боротися з пропагандою за допомогою фактчекінгу. Українські медіа, такі як «Суспільне» чи «Радіо Свобода», демонструють, як офлайн і онлайн платформи можуть зміцнювати національну ідентичність через досягнення діаспори та міжнародної спільноти. Для ефективної реалізації цього потенціалу журналістика повинна дотримуватися високих етичних стандартів, уникати поляризації та клікбейту.

АНОТАЦІЯ

В умовах гібридної інформаційної війни медіа відіграють ключову роль у формуванні національної свідомості та суспільної єдності. Національна ідея, як основа ідентичності народу, набуває нового значення в епоху цифровізації та діджиталізації процесів. Медіа в умовах викликів глобалізації, дезінформації та соціальних криз мають спроможності досягти ролі каталізатору діалогу, порозуміння та відновлення довіри, особливо, у контексті кристалізації національної ідеї. Особлива увага приділяється стратегіям медіа у висвітленні національної ідентичності, подоланні поляризації та формуванні спільних цінностей. На основі теоретичних підходів до медіа-аналізу та прикладів сучасної журналістської практики стаття пропонує рекомендації щодо використання медіа для зміцнення суспільної єдності та підтримки національної ідеї в епоху інформаційних викликів. Через аналіз медіа-дискурсу актуалізується ідея журналістики як ключового інструменту зцілення суспільства, сприяючи діалогу, толерантності та відновленню довіри. Дослідження підкреслює значення наративів, що сприяють інклюзивності та культурному розмаїттю, як ключових елементів у формуванні національної ідеї. Стаття досліджує феномен національної ідеї, вплив медіа на формування національної ідеї та роль журналістики у процесі згуртування суспільства. Також розглядається вплив медіа на формування колективної пам'яті, що є важливим елементом національної ідентичності в умовах глобалізації.

Література

1. Калінін Ю. А., Харковщенко Е. А. Релігієзнавство : підручник. Київ : Наукова думка, 2000. 352 с.
2. Медвідь Ф. Українська національна ідея як детермінанта державотворчих процесів. *Політичний менеджмент*. 2005. № 1. С. 54–59.
3. Волошина Н. А. Співвідношення понять «національна ідея» та «патріотизм суспільства». *Гілея : науковий вісник*. 2009. Вип. 23. С. 235. URL: http://www.nbuv.gov.ua/Portal/Soc_Gum/Gileya/2009_23/Gileya23/F10.pdf (дата звернення: 22.04.2025).
4. Ротовський А., Штепа Ю. Українська національна ідея: від плачу до конструктивного діалогу. Навіщо потрібна загальнонаціональна ідея Україні? *Свободная трибуна*. 2019. URL: <http://prschool.kiev.ua/ru/svobodnaya-tribuna/lists/279> (дата звернення: 22.04.2025).
5. Mayer J. D., Salovey P. The intelligence of emotional intelligence. *Intelligence*. 1993. Vol. 17, № 4. P. 433–442.

6. Сімнадцяте загальнонаціональне опитування: ідентичність, патріотизм, цінності (17–18 серпня 2022). Київ : Rating Group, 2022. URL: https://ratinggroup.ua/research/ukraine/s_mnadcyate_zagalnonac_onalne_opituvannya_dentichn_st_patr_otizm_c_nnost_17_serpnnya_2022.html (дата звернення: 22.04.2025).

7. Степико М. Т. Буття етносу: витоки, сучасність, перспективи (філософсько-методологічний аналіз). Київ : Товариство «Знання», 1998. 251 с.

8. Бойко О. В. Дезінформація як інструмент гібридної війни: аналіз російських наративів. *Вісник Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія*. 2022. Вип. 2. С. 45–52. URL: <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/28395> (дата звернення: 22.04.2025).

9. Vosoughi S., Roy D., Aral S. The spread of true and false news online. *Science*. 2018. Vol. 359, Iss. 6380. P. 1146–1151.

10. Americans and social media: An increasingly entrenched divide. Washington : Pew Research Center, 2020. URL: <https://www.pewresearch.org/internet/2024/01/31/americans-social-media-use/> (дата звернення: 22.04.2025).

11. Digital News Report 2022. Oxford : Reuters Institute for the Study of Journalism, 2022. URL: <https://reutersinstitute.politics.ox.ac.uk/digital-news-report/2022> (дата звернення: 22.04.2025).

12. Open-source intelligence and fact-checking in journalism. Bellingcat. 2023. URL: <https://www.bellingcat.com> (дата звернення: 22.04.2025).

13. Countering disinformation in digital media. Київ : StopFake, 2023. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/> (дата звернення: 22.04.2025).

Information about the author:

Hudz Anna Valeriivna,

Lecturer at the Military Journalism Department
Military Institute of Taras Shevchenko National University of Kyiv
81, Yuliia Zdanovska Str., Kyiv, 03680, Ukraine